

บทที่ 6

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

6.1 สรุปผลการศึกษา

ผลการศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยกำหนดการเพิ่มขึ้นของครัวเรือนไทยในครั้งนี้ทำให้ได้เห็นภาพของหนี้ครัวเรือนไทยที่ชัดเจนขึ้นในหลายประเด็น การศึกษาในข้อมูลทางสถิติทำให้พบข้อมูลที่น่าสนใจก็คือ หนี้ครัวเรือนไทยที่เพิ่มขึ้นนั้นแม้ว่าในภาพรวมยังอยู่ในระดับที่ต่ำเมื่อเทียบกับประเทศอื่นๆ แต่ว่าเป็นการเพิ่มขึ้นที่มีผลต่อความเสี่ยงของเศรษฐกิจโดยรวมได้ในอนาคต เนื่องจากหนี้ที่เพิ่มขึ้นในช่วงสิบปีที่ผ่านมาเป็นการเพิ่มขึ้นที่มีผลมาจากการก่อหนี้เพื่อบริโภคของครัวเรือนเป็นสำคัญโดยสัดส่วนระหว่างหนี้ที่ก่อเพื่อซื้อที่อยู่อาศัยและหนี้ที่ก่อเพื่อใช้จ่ายในการบริโภคนั้นมีสัดส่วนที่ใกล้เคียงกันมากในปัจจุบัน นอกจากนี้เมื่อนำหนี้ที่ก่อเพื่อการบริโภคซึ่งเป็นตัวแทนของหนี้ที่ไม่มีหลักทรัพย์ค้ำประกัน (Unsecured Debt) ในการศึกษาครั้งนี้มาพิจารณาพบว่า การเพิ่มขึ้นของหนีดังกล่าวมีมากในครัวเรือนที่ยังมีอายุน้อยและมีรายได้ต่ำมากกว่าครัวเรือนในช่วงอายุอื่นๆ ของชีวิต และการเพิ่มขึ้นของหนี้ชนิดนี้ทำให้ครัวเรือนมีความเสี่ยงที่จะไม่สามารถชำระหนี้คืนได้ในอนาคตเนื่องจากการก่อหนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดสินทรัพย์ซึ่งครัวเรือนจะนำมาเป็นหลักประกันการกู้คืนได้ในอนาคต¹⁶

ในการศึกษาครั้งนี้จึงสร้างแบบจำลองเพื่ออธิบายรูปแบบการก่อหนี้ของครัวเรือน โดยกำหนดให้ครัวเรือนบริโภคสินค้าสองชนิดหลักคือ สินค้าบ้านและสินค้าบริโภคทั่วไป ซึ่งรวมกันแล้วคิดเป็นสัดส่วนหลักกว่าร้อยละ 70 ของการก่อหนี้ของครัวเรือนไทยในปัจจุบัน โดยเพิ่มเงื่อนไขในการกู้ยืมของครัวเรือนว่า ในช่วงต้นของชีวิตที่ครัวเรือนยังไม่สามารถเข้าถึงแหล่งเงินกู้ที่มีหลักทรัพย์ค้ำประกันได้เต็มที่นั้นครัวเรือนจะมีการกู้ยืมในตลาดสินเชื่อที่ไม่มีหลักทรัพย์ค้ำประกัน และต่อมาเมื่อมีอายุมากขึ้น มีรายได้เพิ่มขึ้นและสามารถกู้ยืมในตลาดสินเชื่อที่มีหลักทรัพย์ค้ำ

¹⁶ ผลการศึกษาของ Chucherd (2006) พบว่า ครัวเรือนที่มีอายุน้อยมากในช่วงก่อนวัย 30 ปี จะมีสัดส่วนของหนี้ต่อรายได้ที่ค่อนข้างสูง แต่มีสินทรัพย์สะสมสินทรัพย์น้อยมากหรือไม่มีเลย เพราะเป็นหนี้ที่ก่อไปเพื่อการบริโภค

ประกันได้เต็มที่ครัวเรือนก็จะไม่กู้ยืมในตลาดสินเชื่อที่ไม่มีหลักทรัพย์ค้ำประกันอีกต่อไป โดยแบบจำลองที่สร้างขึ้นสามารถประมาณการณ้ค่าของหนี้เฉลี่ยในดุลยภาพระยะยาวได้ใกล้เคียงกับค่าที่เกิดขึ้นจริงในระบบเศรษฐกิจ

เพื่อวิเคราะห์การเพิ่มขึ้นของหนี้ครัวเรือนไทย จึงกำหนดให้มีปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงระดับหนี้ในดุลยภาพระยะยาวของครัวเรือนไทยเพื่อดูผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงในตัวแปรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องซึ่งเป็นตัวแปรที่มีผลต่อหนี้ส่วนใหญ่ในระบบเศรษฐกิจไทย คือ หนี้เพื่อการบริโภคและหนี้ในการซื้อที่อยู่อาศัย ผลจากการเปลี่ยนแปลงในตัวแปรเหล่านี้จะให้ข้อมูลที่สำคัญต่อการวิเคราะห์หนี้ครัวเรือน และความเสี่ยงที่อาจจะเกิดขึ้นได้ชัดเจนขึ้น ปัจจัยเหล่านั้น ได้แก่ การเพิ่มขึ้นของอัตราดอกเบี้ยที่มีหลักทรัพย์ค้ำประกัน การเพิ่มขึ้นของส่วนต่างอัตราดอกเบี้ยในตลาดสินเชื่อที่มีหลักทรัพย์ค้ำประกันและตลาดสินเชื่อที่ไม่มีหลักทรัพย์ค้ำประกัน การเพิ่มขึ้นในอัตราดอกเบี้ยของรายได้ที่มีได้คาดการณ์ การลดลงในอัตราดอกเบี้ยของรายได้ที่ต่ำกว่าการเพิ่มขึ้นของอัตราดอกเบี้ยในตลาดสินเชื่อที่มีหลักทรัพย์ค้ำประกันในช่วงเวลาเดียวกัน การเพิ่มสัดส่วนการให้กู้ยืมเพื่อซื้อที่อยู่อาศัย และการเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมของครัวเรือนเกี่ยวกับการให้ความสำคัญกับเวลาในอนาคต

ผลจากการศึกษาพบว่า การเพิ่มขึ้นในอัตราดอกเบี้ยในตลาดสินเชื่อที่มีหลักทรัพย์ค้ำประกันจะลดการก่อหนี้ของครัวเรือนลง ทำให้ระดับหนี้รวมลดลงเนื่องจากต้นทุนในการกู้ยืมเพิ่มสูงขึ้นซึ่งผลของการเปลี่ยนแปลงในอัตราดอกเบี้ยดังกล่าวที่เพิ่มสูงขึ้นจะส่งผลกระทบต่อลดลงของหนี้ที่ไม่มีหลักทรัพย์ค้ำประกันต่อรายได้มากกว่าหนี้ที่มีหลักทรัพย์ค้ำประกันต่อรายได้

การเพิ่มขึ้นของอัตราดอกเบี้ยในตลาดสินเชื่อที่ไม่มีหลักทรัพย์ค้ำประกันทำให้ส่วนต่างระหว่างอัตราดอกเบี้ยชนิดนี้และอัตราดอกเบี้ยในตลาดสินเชื่อที่มีหลักทรัพย์ค้ำประกันเพิ่มขึ้นซึ่งจะทำให้ครัวเรือนเข้าถึงแหล่งเงินกู้ได้ลดลงส่งผลให้ระดับหนี้รวมลดลงโดยจะเป็นผลจากการลดลงของหนี้ที่ไม่มีหลักทรัพย์ค้ำประกันมากกว่าการลดลงของหนี้ที่มีหลักทรัพย์ค้ำประกัน¹⁷

การเพิ่มขึ้นของรายได้ที่มีได้คาดการณ์ในอนาคตจะทำให้ครัวเรือนมีการก่อหนี้เพิ่มขึ้น โดยถ้าหากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ดำรงอยู่ตลอดไปก็มีแนวโน้มว่า

¹⁷ ผลการศึกษาของ Del-Rio and Young (2005) ให้ข้อสรุปที่ตรงกันว่า หนี้ที่มีหลักทรัพย์ค้ำประกันต่อรายได้ และหนี้ที่ไม่มีหลักทรัพย์ค้ำประกันต่อรายได้จะเคลื่อนไหวในทิศทางเดียวกันเมื่อมีการลดลงในอัตราดอกเบี้ยของหนี้ที่ไม่มีหลักทรัพย์ค้ำประกัน

ระดับนี้รวมในระบบเศรษฐกิจจะเพิ่มขึ้นสูงขึ้นและเข้าสู่ดุลยภาพระยะยาวใหม่ ซึ่งผลจากการศึกษาพบว่า รายได้ที่เปลี่ยนแปลงมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของระดับนี้รวมมากกว่าตัวแปรอื่นๆ สอดคล้องกับสมมติฐาน Life Cycle ที่ครัวเรือนจะมีการก่อกองนี้เพิ่มมากขึ้นถ้ามีการคาดการณ์ว่ารายได้ในอนาคตจะเพิ่มขึ้นเพื่อให้แบบแผนการบริโภคมีความสม่ำเสมอตลอดช่วงชีวิต

การลดลงในอัตราการเติบโตของรายได้พร้อมกับที่มีการเพิ่มขึ้นของอัตราดอกเบี้ยในตลาดสินเชื่อที่มีหลักทรัพย์ค้ำประกันจะส่งผลให้ครัวเรือนลดการก่อกองนี้ลง เนื่องจากอัตราการเติบโตของรายได้ที่ลดลงมากกว่าการเพิ่มขึ้นของดอกเบี้ยทำให้ครัวเรือนต้องปรับลดการบริโภคลง ประกอบกับการเข้าถึงแหล่งเงินกู้ได้ยากขึ้นและผลดังกล่าวจะทำให้หนี้ที่ไม่มีหลักทรัพย์ค้ำประกันต่อรายได้ลดลงมากกว่าหนี้ที่มีหลักทรัพย์ค้ำประกันต่อรายได้

การเพิ่มสัดส่วนการให้กู้เพื่อซื้อที่อยู่อาศัยจะทำให้ครัวเรือนมีโอกาสเข้า ถึงแหล่งเงินกู้ได้มากขึ้นส่งผลให้การกู้ยืมในตลาดสินเชื่อที่ไม่มีหลักทรัพย์ค้ำประกันลดลงซึ่งการผ่อนคลายเงื่อนไขดังกล่าวทำให้ครัวเรือนที่มีอายุน้อยมีการก่อกองนี้เพิ่มขึ้นโดยการซื้อบ้านเพิ่มขึ้น และนอกจากนี้ การเพิ่มสัดส่วนให้กู้ยืมให้กับครัวเรือนทุกๆ ครัวเรือนมากขึ้นเพียงใด จะยิ่งทำให้ครัวเรือนมีการก่อกองนี้เพิ่มมากขึ้นและทำให้หนี้รวมในระบบเศรษฐกิจสูงขึ้นเพียงนั้น

การวิเคราะห์ผลของทัศนคติของครัวเรือนต่อการก่อกองนี้ซึ่งในแบบจำลอง กำหนดให้ครัวเรือนที่มีอายุน้อยย่อมต้องให้ความสำคัญกับการบริโภคในอนาคตมากกว่าครัวเรือนที่มีอายุมาก ดังนั้นถ้าพฤติกรรมของครัวเรือนอายุน้อยเปลี่ยนแปลงไปจะทำให้ ครัวเรือนมีโอกาสก่อกองนี้เพิ่มขึ้น โดยทำให้ครัวเรือนสามารถเข้าถึงแหล่งสินเชื่อที่ไม่มีหลักทรัพย์ค้ำประกันได้ง่ายขึ้นหากอัตราดอกเบี้ยในตลาดดังกล่าวมีค่าลดลง¹⁸ และทำให้ระดับนี้รวมในระบบเศรษฐกิจเพิ่มสูงขึ้น

6.2 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

การเข้าใจภาพรวมและปัจจัยที่กำหนดการเพิ่มขึ้นของหนี้ครัวเรือนไทยช่วยเพิ่มความสำคัญในการที่ภาครัฐจะต้องกำหนดนโยบายเพื่อป้องกันผลกระทบอันเกิดขึ้นจากการที่ระดับนี้ครัวเรือนมีแนวโน้มจะเพิ่มสูงขึ้นในอนาคต ไม่ว่าจะเป็นผลในทางบวกต่อระบบเศรษฐกิจ

¹⁸ ผลการศึกษาของ Del – Rio and Young (2005) พบว่า การลดลงของอัตราดอกเบี้ยในตลาดสินเชื่อที่ไม่มีหลักทรัพย์ค้ำประกันจะทำให้ครัวเรือนให้ความสำคัญกับการบริโภคในอนาคตลดลงและการเพิ่มการบริโภคมากขึ้นโดยเฉพาะในช่วงแรกของชีวิต

อันได้แก่ การที่ระดับหนี้ที่สูงขึ้นจะทำให้การบริโภคในอนาคตของเศรษฐกิจมีค่าสูงขึ้น หรือนำไปสู่ผลกระทบในทางลบเมื่อครัวเรือนอาจจะไม่สามารถชำระหนี้ได้ในอนาคต ผลจากการศึกษาในครั้งนี้ทำให้ได้ข้อสรุปเชิงนโยบายที่สำคัญ ดังนี้

6.2.1 การใช้นโยบายรักษาส่วนต่างของอัตราดอกเบี้ยในตลาดสินเชื่อที่มีหลักทรัพย์ค้ำประกัน และตลาดสินเชื่อที่ไม่มีหลักทรัพย์ค้ำประกันให้อยู่ในระดับที่ไม่ต่ำจนเกินไป

การเปลี่ยนแปลงของอัตราดอกเบี้ยมีผลต่อการตัดสินใจกู้ยืมของครัวเรือน ดังนั้นในภาวะที่เศรษฐกิจโดยรวมมีการก่อหนี้เพิ่มสูงขึ้น นโยบายการเปลี่ยนแปลงในอัตราดอกเบี้ยจึงสามารถส่งผลโดยตรงในการลดระดับหนี้ครัวเรือนได้มาก โดยผลจากการศึกษาครั้งนี้พบข้อเท็จจริงที่สอดคล้องกับในประเทศอื่น นั่นคือ อัตราดอกเบี้ยในตลาดสินเชื่อที่มีหลักทรัพย์ค้ำประกันและในตลาดสินเชื่อที่ไม่มีหลักทรัพย์ค้ำประกันมีความสัมพันธ์กันอย่างมาก ในบางกรณีเมื่ออัตราดอกเบี้ยในตลาดสินเชื่อที่ไม่มีหลักทรัพย์ค้ำประกันผ่อนคลายลงจะทำให้ครัวเรือนเข้าถึงตลาดสินเชื่อที่ไม่มีหลักทรัพย์ค้ำประกันได้มากขึ้น จึงทำให้หนี้ในตลาดสินเชื่อทั้งสองประเภทเพิ่มมากขึ้น และในกรณีที่ครัวเรือนสามารถเข้าถึงตลาดสินเชื่อที่มีหลักทรัพย์ค้ำประกันได้มากขึ้นจะทำให้หนี้ในตลาดสินเชื่อทั้งสองเคลื่อนไหวในทิศทางตรงกันข้าม โดยครัวเรือนจะลดการกู้ยืมในตลาดสินเชื่อที่ไม่มีหลักทรัพย์ค้ำประกันลง นอกจากนี้หนี้ครัวเรือนไทยมีลักษณะที่โดดเด่นคือ การที่หนี้ที่ไม่มีหลักทรัพย์ค้ำประกันมีความอ่อนไหวมากต่อเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงในอัตราดอกเบี้ยทั้งสองประเภท เนื่องมาจากการที่ครัวเรือนไทยสัดส่วนของหนี้ประเภทนี้ค่อนข้างสูงเมื่อเทียบกับหนี้รวม ดังนั้นการใช้นโยบายอัตราดอกเบี้ยจึงควรเป็นไปด้วยความระมัดระวังดังนี้

- รัฐบาลควรจะรักษาส่วนต่างของอัตราดอกเบี้ยในตลาดสินเชื่อที่ไม่มีหลักทรัพย์ค้ำประกันและอัตราดอกเบี้ยในตลาดสินเชื่อที่ไม่มีหลักทรัพย์ค้ำประกันไม่ให้ต่ำจนเกินไป เนื่องจากการลดส่วนต่างอัตราดอกเบี้ยดังกล่าวนี้แม้เพียงเล็กน้อยจะทำให้ครัวเรือนเพิ่มการก่อหนี้ชนิดนี้มาก โดยเฉพาะในภาวะที่เศรษฐกิจขยายตัวครัวเรือนไทยมีแนวโน้มที่จะก่อหนี้เพื่อการบริโภคเพิ่มสูงขึ้น

อย่างไรก็ตาม นโยบายดังกล่าวเปรียบเสมือนเหรียญสองด้านที่ด้านหนึ่งช่วยรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ แต่อีกด้านหนึ่งทำให้สวัสดิการสังคมลดลงเนื่องจากลด

อรรถประโยชน์ที่ครัวเรือนได้รับจากการบริโภคสินค้าเพิ่มขึ้นจากการที่เข้าถึงแหล่งเงินกู้ได้มากขึ้น โดยเฉพาะการที่ครัวเรือนเหล่านี้มักเป็นครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำและอายุน้อยซึ่งอาจส่งผลให้ครัวเรือนหันไปกู้ยืมในตลาดสินเชื่อนอกระบบเพิ่มมากขึ้นและกลับมาส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพของเศรษฐกิจได้ในระยะยาว ดังนั้นการใช้นโยบายดังกล่าวจึงควรทำควบคู่ไปกับการส่งเสริมให้ครัวเรือนเหล่านี้มีโอกาสเข้าถึงตลาดสินเชื่อที่มีหลักทรัพย์ค้ำประกันได้มากขึ้น ดังจะกล่าวต่อไป

6.2.2 การส่งเสริมการกู้ยืมของครัวเรือนในตลาดสินเชื่อที่มีหลักทรัพย์ค้ำประกัน

จากผลการศึกษาในครั้งนีพบว่า การเพิ่มสัดส่วนการให้กู้ยืมของธนาคารพาณิชย์ในตลาดสินเชื่อที่มีหลักทรัพย์ค้ำประกันแก่ครัวเรือนอายุน้อยจะทำให้ครัวเรือนสามารถเข้าถึงแหล่งเงินกู้ได้มากขึ้น และลดระดับหนี้ที่ไม่มีหลักทรัพย์ค้ำประกันลงได้มาก นอกจากนี้ยังสัดส่วนการให้กู้ยืมดังกล่าวเพิ่มขึ้นมากและครอบคลุมครัวเรือนในช่วงอายุต่างๆ มากขึ้นเพียงใดก็ยิ่งทำให้ครัวเรือนลดการกู้ยืมในตลาดสินเชื่อที่ไม่มีหลักทรัพย์ค้ำประกันมากขึ้นเพียงนั้น แต่การขยายสินเชื่อดังกล่าวแก่ครัวเรือนอายุน้อยทำให้อรรถประโยชน์ของครัวเรือนเพิ่มขึ้นในทุกๆ ช่วงของชีวิต ดังนั้นนโยบายการขยายให้สินเชื่อแก่ครัวเรือนจึงควรเน้นไปที่การก่อกำเนิดเพื่อที่ซื้ออยู่อาศัยเพราะอย่างน้อยก็เป็นหนี้ที่มีความเสี่ยงต่ำกว่าการก่อหนี้ที่เป็นไปเพื่อการบริโภคที่พบมากในครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำซึ่งมีโอกาสที่จะไม่สามารถชำระหนี้ได้ในระยะยาว นอกจากนี้ยังทำให้ครัวเรือนมีสินทรัพย์สะสมไว้ในรูปของบ้านซึ่งเป็นการสะสมความมั่งคั่งของครัวเรือน โดย

- รัฐบาลควรส่งเสริมให้มีการก่อกำเนิดเพื่อซื้อที่อยู่อาศัยแก่ครัวเรือนอายุน้อย โดยเฉพาะครัวเรือนที่อยู่ในวัยเริ่มทำงาน โดยการส่งเสริมให้ธนาคารพาณิชย์เพิ่มสัดส่วนการให้กู้ยืมแก่ครัวเรือนที่ผูกติดกับรายได้ในปัจจุบันไปเป็นการคำนวณจากกระแสรายได้ในอนาคตที่ครัวเรือนจะได้รับ ซึ่งจะช่วยให้เพิ่มวงเงินให้กับครัวเรือนที่มีศักยภาพในการชำระหนี้แต่ยังไม่มีสินทรัพย์ในปัจจุบันมากพอ ร่วมกับการประเมินมูลค่าสินทรัพย์ที่ใช้ในการค้ำประกันด้วย
- สำหรับครัวเรือนที่ยังไม่มีโอกาสกู้ได้ในตลาดสินเชื่อที่มีหลักทรัพย์ค้ำประกันเนื่องจากมีรายได้ไม่มั่นคงพอที่จะสามารถชำระหนี้ได้ในระยะยาว รัฐบาลควรส่งเสริมผ่านการสะสมเงินในรูปแบบกองทุนเพื่อการกู้ยืมซื้อที่อยู่อาศัยซึ่งมีรูปแบบคล้ายกับกองทุนประกันสังคม ให้

ครัวเรือนได้มีโอกาสซื้อที่อยู่อาศัยที่มีราคาถูกได้ในอนาคตหากมีเงินสะสมในกองทุนดังกล่าวมากพอในระดับหนึ่ง

การใช้มาตรการส่งเสริมการกู้ยืมในตลาดสินเชื่อที่มีหลักทรัพย์ค้ำประกันควรใช้อย่างระมัดระวัง รัฐบาลควรควบคุมสัดส่วนดังกล่าวให้อยู่ในระดับที่เหมาะสมเพื่อป้องกันไม่ให้นำไปสู่ปัญหาฟองสบู่จากภาคอสังหาริมทรัพย์ได้และถึงแม้ว่าการขยายสินเชื่อดังกล่าวจะทำให้หนี้รวมในระบบเศรษฐกิจเพิ่มสูงขึ้น แต่จากผลการศึกษาในประเทศอื่นๆ พบว่าประเทศที่พัฒนาแล้วอย่างเช่น สหรัฐอเมริกา และอังกฤษล้วนมีสัดส่วนของหนี้ที่ก่อเพื่อซื้อที่อยู่อาศัยในระดับที่สูงซึ่งทำให้เศรษฐกิจโดยรวมมีความมั่นคงมากกว่าเนื่องจากการส่งเสริมดังกล่าวนอกจากจะทำให้ครัวเรือนมีสินทรัพย์สะสมตั้งแต่วัยเริ่มต้นของชีวิตยังทำให้ครัวเรือนมีนิสัยการออมและรู้จักวางแผนการใช้จ่ายได้อย่างระมัดระวังมากขึ้นอีกด้วย

6.2.3 การใช้นโยบายเพื่อส่งเสริมการขยายตัวของเศรษฐกิจมหภาค

จากการศึกษาพบว่า ครัวเรือนจะมีการตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงในรายได้ที่มีได้คาดการณ์โดยการก่อหนี้เพิ่มสูงขึ้นอย่างมาก โดยเฉพาะในภาวะที่เศรษฐกิจมีการเติบโตต่อเนื่องเป็นเวลานาน ระดับหนี้รวมจะเพิ่มสูงขึ้นมากและอาจจะสูงกว่าระดับรายได้ที่มีและมีความเสี่ยงต่อความสามารถในการชำระหนี้ในของครัวเรือนได้ ดังนั้นนโยบายการใช้เงินนโยบายทางเศรษฐกิจมหภาคในการส่งเสริมการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจ จึงควรจะใช้ด้วยความระมัดระวังดังนี้

- รัฐบาลไม่ควรส่งเสริมขยายตัวทางเศรษฐกิจระยะสั้นให้เพิ่มสูงเกินความเป็นจริง เนื่องจากปกติรัฐบาลมักใช้นโยบายที่ก่อให้เกิดผลระยะสั้นและเห็นผลเร็ว โดยเฉพาะนโยบายประชานิยมต่างๆ ซึ่งทำให้เศรษฐกิจโดยรวมมีการขยายตัวสูงอย่างรวดเร็วแต่ขาดเสถียรภาพ การเพิ่มขึ้นของรายได้ที่สูงเกินความเป็นจริงของครัวเรือน มีผลทำให้ครัวเรือนก่อหนี้เพิ่มขึ้นมากเนื่องจากทำให้ครัวเรือนปรับแบบแผนการบริโภคใหม่และอาจนำไปสู่การคาดการณ์ว่ารายได้ในอนาคตจะสูงเช่นนี้ตลอดไป ทำให้ระดับหนี้ในระยะยาวเพิ่มสูงขึ้นได้มากกว่าปัจจัยอื่นๆ

การใช้เงินนโยบายส่งเสริมการขยายตัวทางเศรษฐกิจในระยะสั้นโดยการกระตุ้นให้เศรษฐกิจมีความเติบโตมากอาจทำให้ครัวเรือนก่อหนี้ได้มาก แต่ในบางครั้งก็มีความจำเป็นและ

หลีกเลี่ยงได้ยากโดยเฉพาะในภาวะที่เศรษฐกิจตกต่ำมากอย่างเช่น เศรษฐกิจไทยในช่วงที่เกิดวิกฤตเศรษฐกิจที่ผ่านมา แต่เมื่อเศรษฐกิจเริ่มฟื้นตัวเป็นปกติแล้ว รัฐบาลควรจะหันไปให้ความสำคัญกับส่งเสริมเสถียรภาพทางเศรษฐกิจในระยะยาวต่อไป

6.2.4 การส่งเสริมทัศนคติของครัวเรือนที่ถูกต้องในเรื่องการก่อกำหนดและ การออม

ผลจากการศึกษาพฤติกรรมครัวเรือนเกี่ยวกับการให้ความสำคัญกับเวลาในอนาคตนั้น ทำให้ได้ข้อสรุปที่สำคัญคือ ทัศนคติของครัวเรือนดังกล่าวมีผลอย่างมากต่อการเพิ่มขึ้นของระดับหนี้รวม และส่งผลกระทบต่อการเพิ่มขึ้นของหนี้ที่ไม่มีหลักทรัพย์ค้ำประกัน การให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการก่อกำหนดของครัวเรือนตั้งแต่ช่วงต้นของชีวิต โดยเฉพาะให้ครัวเรือนที่อายุน้อยมีทัศนคติที่ดีต่อการรู้จักอดออมในการรอคอยเพื่อบริโภคในอนาคตเพิ่มมากขึ้น จึงจำเป็นในการช่วยป้องกันการเพิ่มขึ้นของระดับหนี้โดยเฉพาะการก่อกำหนดเพื่อการบริโภคได้เป็นอย่างดี การส่งเสริมดังกล่าวจำต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้องดังนี้

- ในระดับมหภาค รัฐบาลควรส่งเสริมให้มีการให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องแก่ครัวเรือน เกี่ยวกับผลของการก่อกำหนด การลงทุนเพื่อความมั่นคงในชีวิตโดยการออมและการสะสมสินทรัพย์อื่นๆ ในรูปแบบของตราสารทางการเงินประเภทต่างๆ โดยให้มีการบรรจุเป็นหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ และการเรียนการสอนอย่างจริงจังตั้งแต่ในระดับประถมและมัธยมศึกษา เพื่อให้ครัวเรือนที่มีอายุน้อยซึ่งจะกลายเป็นผู้ที่มีโอกาสกู้ยืมในอนาคต มีความรู้ที่ถูกต้องซึ่งจะช่วยลดการกู้ยืมดังกล่าวได้มากขึ้นในอนาคต
- รัฐบาลควรร่วมมือกับธนาคารแห่งประเทศไทยในการส่งเสริมให้มีการออกตราสารทางการเงินในรูปแบบต่างๆ ที่จะช่วยให้ครัวเรือนมีเงินออมในระยะยาว เช่น พันธบัตรรัฐบาลระยะยาวสำหรับผู้มีรายได้น้อย โดยเพิ่มผลตอบแทนให้มากกว่าครัวเรือนรายได้มาก แต่มีข้อแม้ว่าครัวเรือนต้องถือเป็นระยะยาวกว่าปกติ หรือร่วมมือกับธนาคารออมสินในการจัดการส่งเสริมการออมของเด็กๆ ให้มากขึ้นเพื่อปลูกฝังนิสัยการออมที่ดีของเด็กๆ เป็นต้น

- รัฐบาลควรรณรงค์ให้เกิดค่านิยมที่ถูกต้องเกี่ยวกับการใช้จ่ายเพื่อบริโภคของครัวเรือน โดยเฉพาะการซื้อสินค้าคงทนซึ่งเป็นสินฟุ่มเฟือย เนื่องจากสินค้าดังกล่าวในปัจจุบันมีการผลิตให้มีความสวยงามหรือความทันสมัยมากกว่าเพื่อสนองความต้องการใช้งานที่จำเป็นอย่างแท้จริง การมีค่านิยมในการซื้อสินค้าบริโภคที่ถูกต้องขึ้นจะช่วยให้ครัวเรือนลดระดับการก่อกองเพื่อซื้อสินค้าดังกล่าวได้มากขึ้น

การเปลี่ยนทัศนคติเป็นสิ่งที่ใช้เวลานานกว่าจะเห็นผลหรือทำให้ครัวเรือนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้ แต่เป็นนโยบายสำคัญมากที่ควรให้มีการริเริ่มอย่างจริงจังและเป็นรูปธรรม เพื่อให้ระดับหนี้ในระบบเศรษฐกิจอยู่ในระดับที่เหมาะสมที่จะเอื้อประโยชน์ต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและส่งเสริมเสถียรภาพต่อเศรษฐกิจในระยะยาวต่อไป

ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

1. ในการศึกษาครั้งนี้การสร้างแบบจำลองเพื่อศึกษาการก่อกองของครัวเรือนไทยยังไม่สามารถครอบคลุมถึงลักษณะอื่นๆ ของครัวเรือนไทยได้ชัดเจน ทั้งนี้การเพิ่มค่าของพารามิเตอร์ในแต่ละช่วงของอายุที่แตกต่างกันอาจจะทำให้ได้ลักษณะการบริโภคและการก่อกองที่ชัดเจนสอดคล้องกับความเป็นจริงมากขึ้น เช่น ค่า Taste Parameter, ค่าของสัดส่วนการให้กู้ยืมของธนาคารพาณิชย์แก่ครัวเรือนในช่วงอายุต่างๆ ซึ่งในความเป็นจริงอิงกับระดับรายได้ของแต่ละครัวเรือนในแต่ละช่วงอายุด้วย

2. การวิเคราะห์ค่าของระดับหนี้ต่อรายได้ในรูปแบบที่ใช้ที่นี่ไม่ว่าจะเป็น หนี้รวมต่อรายได้ หนี้ที่ไม่มีหลักทรัพย์ค้ำประกันต่อรายได้ หนี้ที่มีหลักทรัพย์ค้ำประกันต่อรายได้ และดอกเบี้ยที่ต้องชำระหนี้ต่อรายได้ เป็นการประยุกต์ขึ้นมาจากข้อจำกัดในข้อมูลเกี่ยวกับหนี้ของครัวเรือนไทยที่ขาดการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับมูลค่าสินทรัพย์สุทธิของครัวเรือน ทำให้ขาดเครื่องมือสำคัญในการวิเคราะห์หนี้ครัวเรือน คือ หนี้ต่อสินทรัพย์สุทธิ ซึ่งจะสามารถชี้ให้เห็นถึงความสามารถในการชำระหนี้ของครัวเรือนได้มากกว่า เนื่องจากประการแรก การวัดด้วยระดับหนี้ต่อรายได้ของครัวเรือนเป็นการวัดที่เทียบระหว่างตัวแปร Stock เทียบกับ ตัวแปร Flow ประการที่สอง การเปลี่ยนแปลงของหนี้ต่อรายได้ที่เพิ่มสูงขึ้นอาจไม่ได้บ่งชี้ว่าครัวเรือนจะสามารถชำระหนี้ได้เพิ่มขึ้นถ้าการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเกิดขึ้นในครัวเรือนที่มีสินทรัพย์สุทธิสะสมมาก การประเมินมูลค่าสินทรัพย์

ดังกล่าวจะประมาณการณืได้โดยการใช้วิธีที่เรียกว่า Perpetuity Formula¹⁹ ซึ่งเป็นการประเมินมูลค่าสินทรัพย์ของครัวเรือนจากรายได้ที่ครัวเรือนได้รับจากสองส่วน ส่วนแรกคือ รายได้ที่เป็นตัวเงิน (Financial Asset) ได้แก่ อัตราดอกเบี้ย และเงินปันผล และส่วนที่สองคือ รายได้จากสินทรัพย์อื่นๆ (Physical Asset) ได้แก่ ค่าเช่าบ้านของครัวเรือน และค่าเช่าจากที่ดินที่ใช้ในการเกษตรและนอกการเกษตร

¹⁹ ศึกษาเพิ่มเติมได้จากงานของ Chucherd (2006)